

5. mája 1986 sa v Bratislave konalo kolokvium pri príležitosti 15. výročia vzniku Ústavu vedeckého ateizmu SAV. Pracovníci ústavu za účasti pozvaných hostí vecne hodnotili dosiahnuté výsledky a zamýšľali sa nad úlohami a perspektívami rozvoja vedeckoateistického výskumu a ďalšieho cieľavedomého budovania jeho vedeckej základne.

Hlavný referát predniesol riaditeľ ÚVA SAV prof. PhDr. Ing. Jaroslav Čelko, DrSc. Načrel do nedávnej minulosti a charakterizoval hlavné medzery v postupnom konštituovaní špecializovaného vedeckého pracoviska na Slovensku zameraného na výskum ateizmu a náboženstva: sedemročné pôsobenie Oddelenia vedeckého ateizmu Filozofického ústavu SAV (1960—1967) až po zriadenie (1. apríla 1971) terajšieho ÚVA, na čele ktorého štrnásť rokov stál člen korešpondent SAV Felix Vašečka. Vyzdvihol najmä to, že ústav sa od samého začiatku koncepčne budoval ako interdisciplinárne, ale súčasne jednotné vedecké pracovisko, ktorého kľúčové výskumné zameranie sa orientuje na proces formovania vedeckého materialistického svetonázoru a na prekonávanie náboženstva v československej socialistickej spoločnosti s osobitným zreteľom na Slovensko. Pochopiteľne, že sa pri takomto zameraní prihliada aj na širší medzinárodný kontext, do úvahy sa implicitne berú rozličné ideové vplyvy, tendencie, spoločenská objednávka, požiadavky praxe a pod. J. Čelko podrobnejšie analyzoval organizačné, kádrové a obsahové stránky — a s nimi spojené problémy — činnosti ústavu a jeho štyroch oddelení. Charakterizoval doterajšie zameranie vedeckovýskumnej činnosti v rámci plnenia úloh ŠPZV a ústavných plánov, ako aj obsahovú náplň čiastkovej úlohy na 8. päťročnicu.

O vedecko-teoretickej a spoločenskej akcieschopnosti ústavu svedčí rozsiahla publikačná, prednášateľská, popularizačná a v neposlednom rade aj prekladateľská činnosť jeho pracovníkov, usporiadanie viacerých vedeckých podujatí s medzinárodnou účasťou, vypracúvanie expertíz pre štátne a stranické orgány a pod. Osobitne vyzdvihol úlohu časopisu pre otázky vedeckého ateizmu — *Ateizmus*, ktorý má široké čitateľské zázemie a skutočne interdisciplinárny a internacionálny okruh prispievateľov. Napokon konkrétne ukázal zástoj ÚVA ako školského pracoviska, jeho významný podiel na príprave nových vedeckých kádrov pre oblasť vedeckoateistického výskumu.

O dosiahnutých výsledkoch a plánoch referovali potom vedúci jednotlivých oddelení. J. Lamoš, CSc. (oddelenie teórie a histórie náboženstva a ateizmu) ukázal špecifický charakter činnosti oddelenia vzhľadom na široké výskumné zameranie a pôvodné vzdelanie jeho pracovníkov. Hlavnú pozornosť sústredil na konkretizáciu tematickej úlohy, orientujúcej sa na konfrontáciu marxizmu-leninizmu a kresťanstva v súčasnom svete. Zdôraznil syntetizujúci prístup k spracúvaniu vývoja kresťanskej ideológie, potrebu fundovanej kritiky kresťanskej antropológie, katolíckej sociálnej doktríny, súčasnej ideologickej stratégie katolíckej cirkvi a jej modernizačných úsilí, potrebu väčšieho využívania výtvarných vied v kritike kresťanskej ideológie. Samozrejme, kladie to veľké nároky na teoretickú a vedeckú prípravu pracovníkov oddelenia.

V referáte PhDr. E. Siváka (oddelenie sociológie a psychológie ateizmu a náboženstva) sa popri zhodnotení doterajšej činnosti pozornosť venovala aj viacerým jestvujúcim problémom a ťažkostiam, a to tak organizačného (nedostatočná personálna a technická vybavenosť), ako aj teoretického a metodologického charakteru (napr. hypotetickosť mnohých prístupov k typologizácii náboženstva a ateizmu, metodologická nejasnosť a nejednotnosť pri klasifikácii náboženského vedomia a správania atď.). E. Sivák ozrejmil postupy, ktoré bude oddelenie uplatňovať pri zisťovaní svetonázorového stavu slovenského obyvateľstva a pri príprave komplexného empirického sociologického výskumu ateizmu a náboženstva ako spoločenských fenoménov, ako aj pri dlhodobom prieskume rozličných aktivít náboženských organizácií.

Bývalá vedúca oddelenia dejín ateizmu a náboženstva PhDr. E. Vizyová zdôraznila nevyhnutnosť prekonať ahistorizmus vo výkone ateizmu, antiklerikalizmu a náboženstva u nás, potrebu hlbšie poznať a rozhodne vo väčšej miere využívať antiklerikálne a ateistické tradície slovenského ľudu, ukázať ich význam pre dnešok. V tomto smere by malo byť prínosom plánované spracovanie vybraných problémov z dejín náboženstva a antiklerikalizmu na Slovensku od štyridsiatych rokov minulého storočia až po súčasnosť. Pripravuje sa tiež encyklopedické spracovanie dejín a súčasnosti ateizmu a náboženstva na Slovensku, ktoré bude obsahovať 3000 hesiel a na ktorom majú participovať aj viacerí odborníci z iných pracovísk.

RSDr. O. Dányi, CSc. (oddelenie teórie cirkevnej politiky) sa vo svojom vystúpení zamerl najmä na ozrejenie okruhu problémov, ktoré sa budú riešiť v 8. päťročnici: politika cirkvi v súčasnom svete, ideologický boj, socialistický štát a sloboda vyznania, kritická analýza politického klerikalizmu, úloha socialistického štátu v boji proti politickému klerikalizmu, politicko-právne aspekty riešenia vzťahu socialistického štátu k náboženstvu a cirkvi a mnohé ďalšie. V tejto súvislosti zdôraznil osobitný význam rozpracovania teoreticko-metodologických problémov teórie cirkevnej politiky.

V diskusii vystúpil aj generálny riaditeľ Sekretariátu pre veci cirkevné MK SSR PhDr. V. Máčovský. Hovoril o možnostiach spolupráce a súčinnosti ÚVA a Sekretariátu, najmä pokiaľ ide o prognózovanie činnosti cirkevných organizácií a prekonávanie vákua medzi teóriou a praxou.

Pri príležitosti svojho pätnásťročného výročia ÚVA SAV v malotirážnom stredisku Vedy vydal bibliografiu publikačnej činnosti v oblasti vedeckého ateizmu všetkých pracovníkov, ktorí pôsobia alebo pracovali v ústave, ako aj pracovníkov bývalého Oddelenia vedeckého ateizmu FÚ SAV. Z bibliografie (1960—1985) vyplýva, že v uvedenom období pracovalo a publikovalo v Oddelení vedeckého ateizmu FÚ SAV a v ÚVA SAV 33 vedeckých a odborných pracovníkov vo vedeckej príprave. Bibliografia je veľmi cenným prameňom informácií o výsledkoch ústavu, no jej usporiadanie podľa časopisov, novín a pod., v ktorých boli jednotlivé práce uverejnené (a v rámci toho abecedne podľa názvu príspevkov) je neprehľadné. Organickou súčasťou bibliografie sú aj bibliografické informácie uverejnené v časopise Ateizmus (1972—1985), ktoré poskytujú bohatý prehľad československej a sovietskej vedecko-ateistickej produkcie.

Napokon poznámka, či skôr otázka na záver: Je zastúpenie filozofie a produkcie filozofov o problémoch náboženstva a ateizmu adekvátne spoločenským potrebám a pálčivým požiadavkám doby?

Raisa Kopsová

XIV. ROČNÍK VARNIANSKEJ ŠKOLY

Medzinárodnú varniansku filozofickú školu Todora Pavlova netreba v radoch profesionálnych filozofov osobitne predstavovať. Svoje dobré meno získala nielen vďaka dlhoročnej tradícii a nielen zásluhou takého atraktívneho miesta konania akým je bulharské čiernomorské pobrežie. K jej úspešnosti nemalou mierou prispieva účasť mnohých významných predstaviteľov marxistického filozofického frontu a s tým súvisiaca vysoká odborná úroveň podujatia.

V júni tohto roku sa v Dome vedeckých pracovníkov BAV na Družbe konal v poradí už XIV. ročník varnianskej filozofickej školy, ktorý bol venovaný téme zhodnej s hlavnou témou nadchádzajúceho Svetového filozofického kongresu *Človek v súčasnom svete*.

Prvé plenárne zasadnutie otvoril prof. dr. N. I. Lapin [ZSSR]. Zdôraznil úlohu filozofie, najmä jej zvyšujúci sa praktický význam v súvislosti s procesom urýchlenia sociálno-ekonomického vývoja socializmu, ktorého predpokladom je dôsledná analýza súčasnej reality, objektívne zachytávajúca všetky nové aspekty jednotlivých oblastí spoločenského života v celej jeho vnútornej zložitosti a protirečivosti.

Autorka prvého z trojice hlavných referátov, prof. L. P. Bujevová (ZSSR) sa zamerala na analýzu humanizmu a globálnych problémov súčasnosti. Zdôraznila, že podstatná charakteristika a hlavné kritérium sociálneho typu civilizácie ako určitého sociokultúrneho komplexu spočíva v tom, aké objektívne možnosti a predpoklady vytvára pre realizáciu bytostných síl človeka, či je človek skutočne cieľom spoločenského rozvoja. Od objektívnych spoločenských cieľov odlišných v rôznych sociálnych formách závisí aj to, aký charakter nadobudnú tzv. globálne problémy, či má súčasný vedecko-technický pokrok humanistický obsah a či jeho výsledky budú využité pre blaho alebo na záhubu človeka. Zákonitou tendenciou a objektom sociálnej politiky socialistickej spoločnosti je harmonizácia vedecko-technického a sociálneho pokroku, optimalizácia vzťahu k prírodnému prostrediu a proporcionálny rozvoj materiálnej a duchovnej výroby. No v súvislosti s tým vzniká rad zložitých teoretických a praktických problémov, riešenie ktorých predpokladá spojené úsilie rôznych oblastí poznania a vytvorenie plodných kontaktov medzi prírodnými, technickými a spoločenskými vedami, medzi vedou, umením a filozofiou. L. P. Bujevová podčiarkla potrebu vedeckej analýzy takých vážnych metodologických problémov, ako je vzťah prírodného a sociálneho, objektívneho a subjektívneho v procese rozvoja človeka, dialektika cieľov spoločenského a individuálneho rozvoja, subjektívne momenty rozvoja